

Anmeldelser

Tips om medisinsk litteratur, andre bøker, filmer og elektroniske medier som bør anmeldes, sendes tidsskriftet@legeforeningen.no

Rikets smertetilstand

Arne Johan Vetlesen

Smerte

186 s. Lysaker: Dinamo Forlag, 2004.

Pris NOK 249

ISBN 82-8071-076-0

Gjør det vondt å tenke? spurte Arne Næss en gang. Nei, ikke om smerte sammen med Arne Johan Vetlesen. Forfatteren er professor i filosofi ved Universitetet i Oslo. Han arbeider særlig med sosialfilosofi, et fag som står sosialmedisinen nær.

I denne boken er Vetlesen særlig opptatt av psykisk og sosial smerte i betydningen mangel eller tap. Mange mennesker lever i en tilstand av rest og gjeld til det ønskede livet: «Den psykiske smerten som genereres ved at vi eksisterer i mangel, at vi er mangelvesener, at vi således lever i fravær av værensfylde og perfektjon.» Til tross for materiell velstand og avansert medisin lever i en smertefull tid. Årsaken er mangel på samsvar mellom menneskelivets grunnvilkår og de økonomisk/politiske rammevilkår. Til menneskets gitte, ikke valgbare grunnvilkår hører: avhengighet, sårbarhet, dødelighet, relasjonenes skjørhet og eksistensiell ensomhet. For å forebygge smerte, må samfunnet respektere, ja, betjene disse grunnvilkårene. Det kan vi etter Vetlesen gjøre ved å skape et sosialt klima som inneholder trygge normer, godtar svakhet, vil den andres vel og byr på rause fellesskap.

Nykapitalismen gjør det motsatte, påstår Vetlesen. Nykapitalismen fremmer en sosial mentalitet og sosiale strukturer som truer menneskets grunnvilkår. Nykapitalismens hellige treenighet er valgfrihet, individualisme og et ethos preget av hensynsløshet. Nykapitalismen skjerper Jean Paul Sartres dom: «Du er dømt til frihet.» Om valgfrihet skriver han: «Min normative påstand er at den grenseløse friheten til å velge, til å velge mellom stadig flere alternativer på stadig flere av livets områder, i virkeligheten for svært mange arter seg som det motsatte, nemlig som økt – og stadig økende – valgtvang. Og videre ved at valgtvangen knyttes til hver enkelt, som selve beviset på individets evne til «ansvar»

i form av demonstrert selvomforming og selvforbedring, så øker presset om å velge riktig, om å bruke sine energier på en alltid optimal måte, til et punkt som arter seg som selvutmattelse, i siste instans som selvutsettelse, apati og depresjon.»

Det skarpe lyset på individet gjør mennesket alene med et enormt ansvar og et stort potensiale for skyld. «There is no such thing as a society,» sa Margareth Thatcher. En slik virkelighetsoppfatning «hensetter individet i en utilstrekkelighet hvor det står tilbake med et erodert selv», mener Vetlesen. Mennesket plages av «redselen for selvforskyldt svikt, for egen begrensning». Når mennesket gjøres til «Den ensomme rytter», blir det hensynsløst. I kampen for helsen, sikkerheten og perfektjonen blir vi mer og mer grådige og brutale. Den sosiale ufølsomheten preger individet så vel som summen av oss, samfunnet. Det dominerende ethos av hensynsløshet viser seg i arbeidsmarkedspolitikken, i asylpolitikken og i fordelingspolitikken. Men hensynsløsheten rammer ikke bare andre, den vender seg også innover, mot mennesket selv. I den råde kampen for tilværelsen kan individet komme til å angripe seg selv, drive rovdrift på egen kropp og sjel.

Forfatteren advarer mot å fjerne eksistensiell og sosial smerte med molekyler eller psykososialt design. Det er mening i lidelsen, nytte i smerten. Smertesignalene kan omformes til aksjonspotensialer, ikke bare i nevrofysiologisk, men også i eksistensiell og politisk forstand. Smerte er en melding om mangel, en feilmelding, og dermed startpunkt for forbedring.

Vetlesen anklager hjelpeprofesjonene for å være «kulturelt medskyldige» i rikets smertetilstand. Ved å tilby bedøvelse og selvomformingsteknologier (kropp, gener, livsstil) er medisinen med på å fiksere helsen i individet. Helsefarlige maktforhold og sykdomsskapende strukturer blir kamuflert.

Boken er verdt å lese for den som er nysgjerrig på hvordan tidens ånder danser tango med folkets helse. Den har et moment av nostalgi og modernitetsfrykt ved seg som gleder meg, men trolig vil ergre unge lesere. Den er rik på ord, noe som også gleder meg, men trolig vil ergre kirurgene.

Per Fugelli

Institutt for allmennmedisin og samfunnsmedisin
Universitetet i Oslo

Fagbok eller essay?

Christina Doctare

Hjernestress – kan det ramme meg?

142 s, tab, ill. Oslo: Noras Ark, 2004.

Pris NOK 230

ISBN 82-7979-029-2

Denne boken er nok beregnet på folk flest, som et forsøk på å forklare stressrelaterte tilstander. Men forfatteren, en svensk lege, har også ambisjoner om å nå kolleger og helsepolitikere. Hun beskriver møter med traumatiserte under

FN-tjeneste på Balkan, men legger heller ikke skjul på også selv å ha vært rammet av «hjernerstress». Her er noe av bokens hovedproblem. Er dette en seriøs popularisert lærebok eller et egenopplevd essay med faglige betraktninger attåt? Den egner seg best som det siste. Som det første har boken åpenbare mangler...

Første del – Hjernestress, individet og samfunnet – beskriver legens frustrasjon over trykkesystem som bare premierer klare diagnoser, og at alternativ behandling har mer å tilby. Hun viser tydelig skepsis til biologisk skolemedisin generelt og spesielt til psykiatri. Forfatteren introduserer ganske frimodig begrepet «hjernerstress» som skal romme alt fra posttraumatiske stresstilstander i krig til «utbrenthet» i fredstid (å ha opplevd livsfare/truende livsfare gjelder vel de færreste med det sistnevnte?) Resten av kapitlet blir utflytende med medisin, politikk og litteratur i en skjønn forening. At dagens barn og unge stort sett er vokst opp med «hjernerstress og kynisme» er for pessimistisk.

I annen del – Hjernestress i et medisinsk perspektiv – redegjøres det for biologiske modeller. Sympatikus-binyremarg og HPA-aksen populariseres tålig bra. Men Hans Selye forgudes og Charles Darwin både forkastes og krediteres. Økningen i allergier forklares *alene* med økning i «hjernerstress». Oksytocin forklarer *alene* forplantning, sosiale relasjoner og nettverk. Det blir vanskelig å ta innledende kritikk av reduksjonistisk skolemedisin på alvor.

Imidlertid, i tredje delen med pasienteksempler kommer det frem individuelle faktorer hos dem som rammes, ofte fra tidlige